

BEZ SENSU CIENIA NIE MA WYPOWIEDZENIA

1 a) Przeczytaj uważnie podany tekst.

Joachim przyszedł ostatni, niosąc pod pachą zwinięty koc.

– **A namiot?** – zapytał Euzebiusz.

– **No, to jest namiot** – wyjaśnił Joachim, pokazując nam koc, który był stary, poplamiony i miał mnóstwo dziur.

– **To nie jest prawdziwy namiot!** – powiedział Rufus.

– **A co? Myślałeś może, że tata pożyczyci mi swój nowy namiot?** – zapytał Joachim. – **Weźmiemy koc i będziemy udawać.**

Jean Jacques Sempé, Rene Goscinny,
„Mikołajek i inne chłopaki”, tłum. Barbara Grzegorzewska

b) Czy we wszystkich wypowiedziach chłopcy przekazują zrozumiałe informacje?

c) Zapisz w zeszycie wyróżnione niebieskim kolorem wypowiedzi w trzech grupach: **równoważniki zdań, zdania pojedyncze, zdania złożone.**

Profesor tłumaczy

Wypowiedzenie to grupa połączonych ze sobą znaczeniowo i dopasowanych pod względem formy wyrazów, które przekazują zrozumiałą informację, np. **Sławek mieszka na wsi. Kupię chleb.**

Zdanie to taki typ wypowiedzenia, które zawiera czasownik w formie osobowej, np. **Mama mnie bardzo kocha.**

Równoważnik zdania to taki typ wypowiedzenia, które nie zawiera czasownika w formie osobowej, np. **Ciężko mi.**

Każde wypowiedzenie zaczynamy wielką literą i kończymy kropką, wykrzyknikiem, znakiem zapytania lub wielokropkiem.

2 a) Oto spis treści książki „Mikołajek i inne chłopaki”, podkreśl zielonym pisakiem wszystkie zdania.

Kleofas ma okulary!	5	Deszcz	73
Łyk świeżego powietrza	14	Szachy	82
Kredki	22	Lekarze	90
Na camping	29	Nowa księgarnia.	100
Mówiliśmy przez radio	38	Rufus jest chory	107
Jadwinia	47	Lekkoatleci.	117
Filatelistyka	56	Tajemny szyfr	125
Maksencjusz czarodziej.	65	Urodziny Jadwigi	133

b) Przekształć wybrane cztery równoważniki zdań pochodzące z podanego spisu treści na zdania. Zapisz je w zeszycie.

3 Zapisz poprawnie w zeszycie poniższe wypowiedzenia i zanotuj przy każdym, z jakiego pochodzi utworu. Pamiętaj o właściwych znakach interpunkcyjnych.

wśródserdecznychprzyjaciółpsyżającązjadły
jedzapijąłulkipalą
jeśliniechceszmojejzgubykrokodylakupmiluby
odpowiedniadaćrzeczystowo

Podpowiedzi:

- zdanie złożone z dwóch zdań składowych – „Zemsta” Aleksander Fredro
- zdanie pojedyncze – „Przyjaciele” Ignacy Krasicki
- równoważnik zdania – „Ogólniki” Cyprian Kamil Norwid
- zdanie złożone z trzech zdań składowych – „Pani Twardowska” Adam Mickiewicz

Profesor tłumaczy

W zależności od celu wypowiedzi rozróżniamy trzy rodzaje wypowiedzeń (zdań i równoważników zdań):

oznajmujące – kiedy kogoś o czymś informujemy, np. **Czekam na łące.**

rozkazujące – kiedy rozkazujemy komuś, prosimy o coś, np. **Przyjrzyj się biedronce.**

pytające – kiedy pytamy o coś lub o kogoś, np. **Czy widzisz drzewa kwitnące?**

Jeśli chcemy wyrazić silne emocje, każde wypowiedzenie możemy zakończyć wykrzyknikiem. Nazywamy je wtedy **wykrzyknikowym.**

Naprawdę?! wypowiedzenie pytające wykrzyknikowe

Skończ z tym! wypowiedzenie rozkazujące wykrzyknikowe

Wstałem! wypowiedzenie oznajmujące wykrzyknikowe

4 Zapisz w punktach w zeszycie (w formie równoważników zdań), co w jakich godzinach zamierzasz dzisiaj robić.

Plan dnia

8⁰⁰–12⁴⁵ Lekcje w szkole.

5 Dopasuj opis wypowiedzenia do podanych przykładów, a dowiesz się, kto i co powiedział.

To co teraz robimy?	zдание pojedyncze oznajmujące wykrzyknikowe Gotfryd
Ale to jest dziewczyna!	zдание pojedyncze rozkazujące Euzebiusz
Naprawdę złościsz się czy tylko udajesz?	zдание pojedyncze pytające Alcest
Założmy się!	zдание złożone pytające Rufus
Zwycięstwo!	równoważnik zdania pytającego Alcest
Będziesz trzymał sznurek, przez który będziemy skakali.	równoważnik zdania wykrzyknikowego Mikołajek
Ślepe kiszki?	zдание złożone oznajmujące Kleofas

PODMIOT I ORZECZENIE – SZYBKIE PRZYPOMNIENIE

Profesor tłumaczy

Zdania składają się z tzw. części. Najważniejszymi **częściami zdania** są: orzeczenie i podmiot.

Orzeczenie to czasownik w formie osobowej, np. **Smok uwięził księżniczkę.**

Podmiot to wykonawca czynności wyrażonej orzeczeniem, np. **Rycerz pokonał potwora.** Forma orzeczenia dostosowuje się do formy podmiotu.

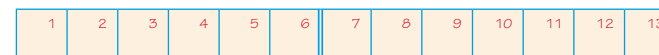
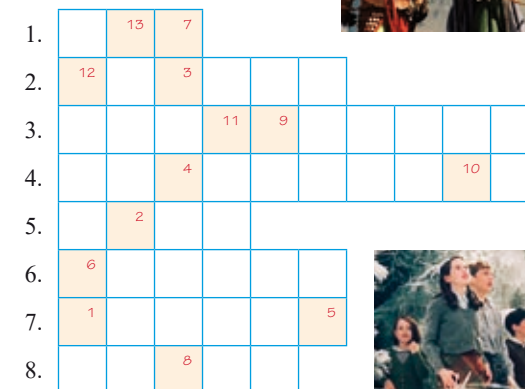
Istnieją zdania, w których nie występuje podmiot, np. **Wyszedłem. Zjadł obiad.** Natomiast bez orzeczenia nie ma zdania!

1 a) W podanych ośmiu zdaniach podkreśl dwiema kreskami orzeczenia i jedną kreską podmioty.

1. Tajemniczy dom na wsi krył wiele niespodzianek.
2. Za starą szafą znajdowała się mroźna kraina.
3. Rodzeństwo nie uwierzyło Łucji.
4. Wysłannicy Białej Czarownicy aresztowali fauna.
5. Nad ranem stół pękł na dwoje.
6. Edmund wymknął się z domu Bobra.
7. Dzięki oddechowi Aslana posągi ożyły.
8. Między siłami Zła i Dobra rozgorzała straszliwa walka.

b) Wpisz kolejno podkreślone podmioty do diagramu. Poniżej zapisz rozwiązanie.

– było początkiem wielkich kłopotów Edmunda.

Profesor tłumaczy

Zdanie, w którym występuje tylko podmiot i orzeczenie albo samo orzeczenie, to zdanie **nierozwinięte**.

2 a) Przeczytaj wybrane tytuły rozdziałów książki pt. „Tajemniczy ogród” i podkreśl w nich dwiema kreskami orzeczenia.

- Wzór: I Nikt nie został przy życiu
 VI „A jednak ktoś plakał”
 VIII Rudzik wskazuje drogę
 XII „Czy mogłabym dostać kawałek ziemi?”
 XVIII „Nie traćmy czasu”
 XIX „Nadeszła chwila”
 XX „Będę zawsze żył! zawsze! zawsze!”
 XXIV „Niech się śmieją”

b) Podkreśl numery rozdziałów, których tytuł jest zdaniem nierozwiniętym.

c) Wskaż numery rozdziałów, których tytuły są cytataми czyichś słów.
Co o tym świadczy?

d)* Określ tryb wszystkich czasowników, które pełnią rolę orzeczeń. Zapisz czasowniki w trybie przypuszczającym i rozkazującym.

Tryb przypuszczający: - .....

Tryb rozkazujący: - .....

3 Rozwiń podane zdania nierozwinięte, dodając odpowiednie określenia z ramki. Zapisz powstałe zdania w zeszycie.

lotosów • dzięki Ariadnie • własnym • puszkę • w labiryncie • kilka
Odyseusza • skrzydła • ciekawska • mieszkającego • pierwsze
piękny • niebezpieczną • odbiciu • w swoim • Minotaura • pomysłowy

Tezeusz zabił. (4 określenia orzeczenia)

Dedal zaprojektował. (1 określenie podmiotu, 2 określenia orzeczenia)

Pandora otworzyła. (1 określenie podmiotu, 2 określenia orzeczenia)

Narcyz zakochał się. (1 określenie podmiotu, 3 określenia orzeczenia)

Towarzysze zjedli. (1 określenie podmiotu, 2 określenia orzeczenia)

ZWIĄZEK ZWIĄZKOWI NIERÓWNY, TU POBOCZNY, A TAM GŁÓWNY

Profesor tłumaczy

Orzeczenie i podmiot tworzą **główny związek** (najważniejszy) w zdaniu. Pozostałe wyrazy w zdaniu tworzą **związki poboczne**.

Zdania rozwinięte, w których występują związki poboczne, zawierają znacznie więcej informacji niż zdania nierozwinięte.

Ludzie żyli.

zdanie nierozwinięte

tylko związek główny

ludzie ← żyli
co robili?

Pierwsi ludzie żyli w raju bez trosk i cierpień.

zdanie rozwinięte

związek główny i cztery związki poboczne

ludzie ← żyli
co robili?

żyli ← w raju
gdzie?

ludzie ← pierwsi
którzy?

żyli ← bez trosk
jak?

żyli ← bez cierpień
jak?

Wyrazy w związkach nie są równorzędne, mniej ważny określa ważniejszy. **Nadrzędnym** jest ten wyraz, którym pytamy (którzy ludzie?), a **podrzędnym** ten, którym odpowiadamy (pierwsi).

1 a) Znajdź i podkreśl w zdaniach związki główne.

Na samym środku raju Bóg zasadził drzewo wiadomości dobrego i złego.

W tym jednym drzewie krążyły soki dobra i zła.

Raj przecinała wielka rzeka rozdzielająca się na cztery tak samo potężne odnogi.

Wody tych rzek toczyły płytki złota i drogie kamienie.

b) Wybierz jedno spośród powyższych zdań i wypisz z niego wszystkie związki poboczne. Zadanie wykonaj w zeszycie.

2 a) Chochlik stworzył dziwaczne związki. Połącz wyrazy właściwie i zapisz je w zeszycie.

owoc niewierny

manna soli

umyciemności

jabłoń niewiniątek

słup z nieba

egipskie ręce

wdowi Tomasz

rajska rzeź

zakazany grosz

b) W zapisanych związkach wyrazowych podkreśl wyraz nadrzędny.

3 Połącz podane wyrazy w związki i zadaj pytania. Następnie utwórz z podanych związków zdania. Zadanie wykonaj w zeszycie.

a) trzy związki: wytażą płazy wielkie z wody płazy wytażą

b) trzy związki: wzbijają się skrzydlate nad ziemię ptaki ptaki wzbijają się

c) cztery związki: swoje Stwórca dziecko ukończył dziecko wielkie dziecko ukończył

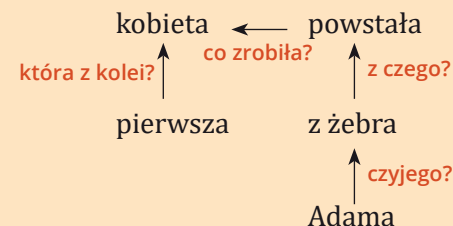

Profesor tłumaczy

Aby narysować wykres zdania pojedynczego, powinieneś znaleźć związek główny i zapisać go w jednej linii, najpierw podmiot, potem orzeczenie.

kobieta powstała

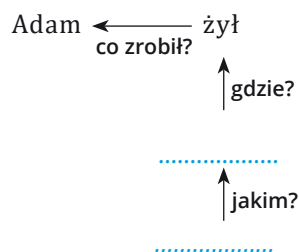
Następnie znajdź określenia podmiotu i określenia orzeczenia, zapisz je odpowiednio w dwóch grupach. Pamiętaj, że ustawiasz wszystkie wyrazy według ważności. Nadrzędne wyrazy stoją wyżej niż podrzędne.

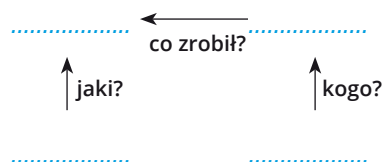
Między poszczególnymi wyrazami będącymi w związku powinieneś zadać pytania.

4 Uzupełnij podane wykresy odpowiednimi wyrazami.

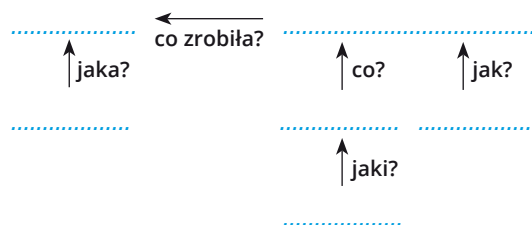
Adam żył w boskim raju.

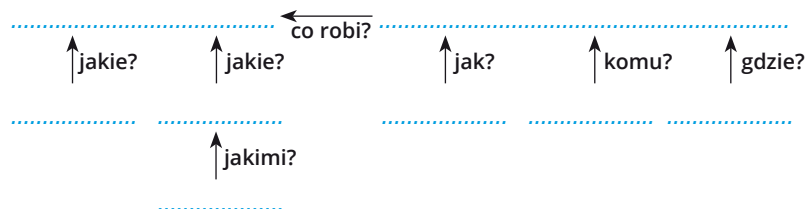
Podstępny wąż skusił Ewę.

Ciekawa kobieta szybko zerwała owoc z drzewa.

Nowe stworzenie z długimi włosami ciągle staje mi na drodze.

5 Narysuj w zeszycie wykresy podanych zdań.

Piękne kwiaty pojawiły się na nagiej ziemi.

Na niebieskim firmamencie zabłyśły lśniące gwiazdy.

Wszystkie zwierzęta żyły ze sobą w przyjaźni.

Dobry Bóg ulepił z gliny człowieka.

PRZYDAJE BLASKU RZECZOWNIKOWI – PRZYDAWKA

1 a) Przeczytaj uważnie tekst na następnej stronie.

Biblijne symbole liczbowe – siedem

Siódmego **dnia** Bóg odpoczywał po **dziele** stworzenia. Siódmy **dzień** był **dniem** świętym. Wszystkie wielkie hebrajskie **święta** trwały siedem **dni**. Hebrajscy **niewolnicy** nie mogli się doczekać, kiedy minie siedem **lat**, bo wtedy uzyskiwali upragnioną **wolność**.

Liczba ta była więc i jest **symbolem** pełni i doskonałej **skończoności**.

(Na podstawie: Michael Coleman, „Opowieści biblijne”)

b) Podkreśl falistą linią określenia wyróżnionych rzeczowników.

c) Zapisz w zeszycie związki wyrazów powstałe z połączenia wyróżnionych rzeczowników i ich określeń. Dopisz pytania oraz wskaż wyrazy nadrzędne w związkach za pomocą strzałek. Określ, jaka częścią mowy jest wyraz określający rzeczownik.

Wzór: dnia ← ^{którego?} siódmego (liczebnik)

Profesor tłumaczy

Przydawka to każde określenie rzeczownika. Może być wyrażona przymiotnikiem, rzeczownikiem, wyrażeniem przyimkowym, liczebnikiem, zaimkiem. Odpowiada na pytania: **jaki?**, **który?**, **czyj?**, **z czego?**, **ile?** itp.

2 Przekształć podane określenia rzeczownika, zastępując wyrażenie przyimkowe przymiotnikiem. Zadanie wykonaj w zeszycie.

dom z drewna, buty ze skóry, świat pod wodą, lot pod niebem, ogródek przy domu, straż przy boku, artykuł w prasie, torba do szkoły

Wzór: sukienka **w kratę** – **kraciasta** sukienka

3 Uzupełnij podane przysłowia przydawkami.

W ..... ciele ..... duch.
 przymiotnik przymiotnik

..... cielę ..... matki ssie.
 przymiotnik liczebnik

Kłamstwo ma ..... nogi.
 przymiotnik

Z ..... chmury ..... deszcz.
 przymiotnik przymiotnik

Upiec ..... pieczenie przy ..... ogniu.
 liczebnik liczebnik